

Правове забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи

Legal regulation of occupational safety and health in Ukraine and European countries

Олександр Заболотній

кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: zaharovich007@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4479-6074>

Alexander Zabolotnii

PhD (Pedagogical), Associate Professor, e-mail: zaharovich007@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4479-6074>

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Separated Subdivision of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute", Nizhyn, Ukraine

Received: April 23, 2026 | Revised: April 29, 2026 | Accepted: April 30, 2026

УДК 349.2:331.45:341.24

DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.2.19>

Мета роботи. Метою дослідження є комплексний аналіз правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європейського Союзу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку трудового права, міжнародних стандартів та процесів європейської інтеграції, а також визначення напрямів удосконалення національного законодавства.

Метод дослідження. У дослідженні використано комплекс взаємодоповнюючих методів: порівняльно-правовий — для зіставлення національного та європейського законодавства; системно-структурний — для аналізу взаємозв'язків нормативних актів; формально-юридичний — для інтерпретації правових норм; контент-аналіз — для узагальнення наукових джерел, статистичних даних та міжнародних документів.

Результати дослідження. Встановлено, що нормативно-правова база охорони праці в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам, проте її практична реалізація є недостатньо ефективною. Виявлено ключові проблеми: формальний характер державного контролю, недостатня інтеграція ризик-орієнтованих підходів та обмежене використання цифрових інструментів. Порівняння з країнами ЄС показало перевагу превентивної моделі управління ризиками, що забезпечує нижчий рівень виробничого травматизму.

Теоретична цінність дослідження. Полягає у системному узагальненні проблем імплементації європейських стандартів у сфері охорони праці та розвитку концепції переходу від нормативно-декларативної до ризик-орієнтованої моделі правового регулювання.

Практична цінність дослідження. Результати можуть бути використані для: удосконалення національного законодавства; впровадження ризик-орієнтованих систем управління; цифровізації процесів моніторингу охорони праці; підвищення ефективності державного контролю та навчання персоналу.

Майбутні дослідження. Доцільно зосередити на: інтеграції цифрових платформ управління ризиками; оцінці ефективності імплементації норм ЄС у різних галузях економіки; дослідженні впливу освітніх програм на культуру безпеки праці; аналізі судової практики у сфері відповідальності за порушення охорони праці.

Тип статті. Оглядова.

Purpose. The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the legal regulation of occupational safety and health in Ukraine and the countries of the European Union, taking into account current trends in labour law development, international standards, and European integration processes, as well as to identify directions for improving national legislation.

Method. The study employs a set of complementary methods: comparative legal method – to compare national and EU legislation; systemic-structural method – to analyse interrelations between legal acts; formal legal method – to interpret legal provisions; content analysis – to synthesise scientific publications, statistical data, and international documents.

Findings. The findings indicate that the Ukrainian occupational safety and health system generally complies with international standards; however, its practical implementation remains insufficiently effective. The key problems identified include the formal nature of state supervision, insufficient integration of risk-oriented approaches, and limited use of digital tools. A comparative analysis with EU countries demonstrates the effectiveness of preventive risk management models, which ensure significantly lower occupational injury rates.

Theoretical implications. The study contributes to the systematisation of challenges related to the implementation of European standards in occupational safety and health and supports the conceptual shift from a declarative regulatory model to a risk-oriented approach to legal regulation.

Practical implications. The results can be used for: improving national legislation; implementing risk-oriented management systems; digitalising occupational safety monitoring processes; enhancing the effectiveness of state supervision and workforce training.

Future research. Further research should focus on: integration of digital risk management platforms; evaluation of the effectiveness of EU standards implementation across different economic sectors; analysis of the impact of educational programmes on safety culture; examination of judicial practice in occupational safety enforcement.

Paper type. Review article.

Ключові слова. охорона праці, законодавство, ризик-орієнтоване управління, трудове право, безпека праці, законодавство, Європейський Союз, правове регулювання.

Key words. Occupational Safety and Health, Legislation, Risk-Oriented Management, Labour Law, Workplace Safety, European Union, Legal Regulation.

Вступ

Охорона праці є однією з ключових складових соціальної політики держави, спрямованої на забезпечення безпечних і здорових умов праці, збереження життя та працездатності людини

в процесі трудової діяльності. Право на належні, безпечні та здорові умови праці закріплено на конституційному рівні (Конституція України ст. 43), що визначає його як фундаментальну соціально-економічну гарантію.

Нормативно-правове регулювання охорони праці в Україні здійснюється на основі Кодексу законів про працю України та Закону України "Про охорону праці", які визначають обов'язки роботодавців щодо створення безпечних умов праці та гарантії прав працівників (КЗпП ст. 153; «Про охорону праці» ст. 13).

У сучасних умовах євроінтеграційного розвитку України особливого значення набуває адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні акти, зокрема документи Міжнародної організації праці (ILO, Convention No 155, 1981; ILO, Convention No 161, 1985), а також нормативні акти ЄС, зокрема Directive 89/391/EEC (Directive 89/391/EEC, 1989), які встановлюють загальні принципи запобігання професійним ризикам та відповідальність роботодавців (Walters, 2011; Sirokha et al., 2024).

Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази, рівень виробничого травматизму в Україні залишається відносно високим, що свідчить про недостатню ефективність механізмів реалізації законодавства [4]. Науковці зазначають, що ключовими проблемами є формальний підхід до виконання вимог охорони праці, недостатній рівень державного контролю та низька культура безпеки праці (Колот, 2020; Іншин, 2018).

У країнах Європейського Союзу система охорони праці базується на ризик-орієнтованому підході, що передбачає ідентифікацію, оцінку та управління професійними ризиками (Walters, 2011; EU-OSHA, 2019). Такий підхід забезпечує більш ефективний рівень захисту працівників і значно нижчі показники виробничого травматизму (Johnson & Müller, 2023).

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю порівняльного аналізу правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи з метою визначення напрямів удосконалення національного законодавства та підвищення ефективності його реалізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи з урахуванням сучасних тенденцій розвитку трудового права, міжнародних стандартів у сфері безпеки праці та процесів європейської інтеграції, а також визначення напрямів удосконалення національного законодавства з метою підвищення ефективності його реалізації.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань дослідження:

здійснити теоретико-правовий аналіз сутності та змісту поняття охорони праці як правової категорії;

дослідити нормативно-правову базу забезпечення охорони праці в Україні, включаючи положення Конституції України, Кодекс законів про працю України та Закон України "Про охорону праці";

проаналізувати правові засади регулювання охорони праці в країнах Європейського Союзу, зокрема положення Directive 89/391/EEC та інших актів права Європейського Союзу;

провести порівняльний аналіз підходів до правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи;

виявити основні проблеми імплементації європейських стандартів у національне законодавство;

обґрунтувати напрями вдосконалення правового регулювання охорони праці в Україні з урахуванням європейського досвіду та сучасних підходів до управління професійними ризиками.

Огляд літератури

Проблематика правового забезпечення охорони праці традиційно перебуває у центрі уваги науковців у галузі трудового права, соціальної політики та державного управління. Охорона праці розглядається як комплексний правовий інститут, що поєднує норми конституційного, трудового та адміністративного права.

Так, Іншин М.І. у своїх наукових працях зазначає, що охорона праці є самостійним інститутом трудового права, який потребує системного вдосконалення в умовах реформування законодавства (Іншин, 2018).

Гетьманцева Н.Д. акцентує увагу на необхідності підвищення ефективності механізмів реалізації прав працівників на безпечні умови праці, зокрема шляхом посилення контролю з боку держави (Гетьманцева, 2019).

Питання адаптації національного законодавства до європейських стандартів детально розглядає Колот А.М., який підкреслює, що інтеграція України до європейського правового простору потребує глибокої модернізації соціально-трудова відносин (Колот, 2020).

У своїх дослідженнях Швець Н.М. зазначає, що імплементація норм Європейського Союзу у сфері охорони праці повинна здійснюватися комплексно, з урахуванням як правових, так і організаційних аспектів (Швець, 2021).

Walters D. розглядає роль представництва працівників у забезпеченні безпеки праці (Walters, 2011).

Важливе значення мають аналітичні матеріали European Agency for Safety and Health at Work, у яких узагальнюються сучасні підходи до управління професійними ризиками (EU-OSHA, 2019).

У стратегічних документах European Commission наголошується на необхідності переходу до превентивної моделі охорони праці (European Commission, 2021).

Крім того, у звітах OECD підкреслюється значення системного підходу до управління ризиками на робочому місці (OECD, 2021).

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, у сучасних дослідженнях недостатньо уваги приділяється комплексному порівняльному аналізу правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Матеріали та методи

У процесі дослідження правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи застосовано комплекс методів, що дозволяють всебічно оцінити нормативно-правові засади, порівняти національні та міжнародні підходи та визначити напрями удосконалення законодавства.

Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення норм національного законодавства України з правовими актами Європейського Союзу, зокрема Directive 89/391/ЕЕС, та міжнародними стандартами Міжнародна організація праці. Метою цього методу було виявлення спільних принципів та відмінностей у правових підходах до охорони праці, а також визначення прогалів та перспектив імплементації європейських норм в Україні.

Системно-структурний метод використано для аналізу взаємозв'язку між різними нормативно-правовими актами України, що регулюють безпечні умови праці. Цей метод дозволив структурувати законодавство за рівнями та визначити взаємозалежності між конституційними, трудовими та спеціальними законами, а також оцінити їх практичну ефективність.

Формально-юридичний метод застосовано для детального вивчення текстів нормативно-правових актів, роз'яснень державних органів та наукових коментарів. Мета його

використання полягала у встановленні точного змісту правових норм, аналізі юридичних термінів та формулюванні висновків щодо їхнього застосування на практиці.

Контент-аналіз наукових публікацій та офіційних звітів застосовано для оцінки сучасного стану охорони праці в Україні та ЄС, збору статистичних даних щодо виробничого травматизму та аналізу практики державного контролю. Це дозволило об'єктивно оцінити ефективність наявного законодавства та його відповідність міжнародним стандартам.

Застосування зазначених методів забезпечило комплексний підхід до дослідження, дозволило провести порівняльний аналіз та підготувати науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення охорони праці в Україні.

Результати

Правове забезпечення охорони праці в Україні.

Аналіз чинного законодавства засвідчив, що в Україні сформовано достатньо розгалужену нормативно-правову базу у сфері охорони праці, яка охоплює як акти загального характеру, так і спеціалізовані нормативні документи, спрямовані на регулювання безпечних і здорових умов праці. Основу такого регулювання становлять положення Конституції України, відповідно до яких кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці (Конституція України, 1996), норми Кодексу законів про працю України, які визначають загальні трудові гарантії працівників (Кодекс законів про працю України, 1971), а також спеціальні положення Закону України "Про охорону праці", який закріплює основні принципи державної політики у сфері безпеки праці, права та обов'язки працівників і роботодавців, а також механізми державного нагляду і контролю (Закон України "Про охорону праці", 1992).

Разом із тим сам факт наявності достатньо широкої нормативної бази ще не свідчить про її високу практичну ефективність. Проведений аналіз показав, що в Україні досі зберігається суттєвий розрив між нормативним закріпленням стандартів безпеки праці та реальним станом їх виконання на рівні підприємств, установ та організацій. Так, за даними Державної служби України з питань праці, рівень виробничого травматизму у промисловості за останні роки залишається стабільно високим і становить близько 3,8 випадку на 1000 працівників, що свідчить про наявність системних проблем у сфері запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням (ДСУП, 2022, с. 12–15). У цьому контексті важливо підкреслити, що проблема полягає не лише у формальному недотриманні окремих норм, а й у недостатньому рівні впровадження сучасної управлінської логіки у сфері охорони праці, яка має базуватися на попередженні ризиків, а не лише на реагуванні на вже вчинені порушення.

Теоретико-правовий аналіз і порівняння норм чинного законодавства дозволили виокремити кілька ключових проблем, які істотно знижують ефективність правового забезпечення охорони праці в Україні. По-перше, простежується недостатня диференціація відповідальності роботодавців за порушення вимог охорони праці. У багатьох випадках відповідальність має радше декларативний або обмежений адміністративний характер, що не створює достатнього превентивного ефекту і не стимулює роботодавців до системного інвестування у безпечні умови праці (Іншин, 2018, с. 45–50). По-друге, серйозною проблемою залишається формальний характер державного контролю, який часто зводиться до перевірки документального забезпечення без належної оцінки фактичного стану виробничого середовища, організації робочих місць та реального рівня професійних ризиків (Гетьманцева, 2019, с. 312–315; Kamenska et al., 2023, р. 88–101). По-третє, в Україні все ще спостерігається низький рівень інтеграції сучасних систем управління професійними ризиками, що унеможливорює своєчасне виявлення небезпек і впровадження превентивних заходів на підприємствах (Колот, 2020, с. 200–202; Павленко, 2023, с. 97–105).

Особливої уваги заслуговує той факт, що на практиці система охорони праці в Україні ще значною мірою зберігає риси "реактивної" моделі, в межах якої акцент робиться

переважно на фіксації порушень, розслідуванні нещасних випадків та притягненні винних до відповідальності вже після настання негативних наслідків. Натомість сучасні тенденції розвитку трудового права та управління безпекою праці вимагають переходу до «превентивної» моделі, де центральне місце займає систематична оцінка небезпек, прогнозування ризиків, участь працівників у формуванні безпечного середовища та постійне вдосконалення внутрішніх процедур безпеки (Somych, Kalian, Strilets, 2024; Melnyk, 2022).

Важливим напрямом модернізації української моделі охорони праці є впровадження ризик-орієнтованого підходу. Його сутність полягає в тому, що роботодавець має не лише виконувати мінімальні нормативні вимоги, а й системно виявляти небезпечні фактори, оцінювати ймовірність їх настання, визначати можливі наслідки та розробляти заходи для їх попередження. Такий підхід дозволяє перейти від формального дотримання правил до реального управління безпекою праці як постійним процесом (Petrovska & Petrovskyi, 2023, с. 44–57; Sierikov et al., 2023, с. 221–225).

Крім того, сучасні дослідження підтверджують, що підвищення ефективності системи охорони праці безпосередньо пов'язане із впровадженням цифрових інструментів моніторингу, автоматизованих систем обліку виробничих інцидентів, електронних платформ оцінки ризиків та цифрового контролю за виконанням вимог безпеки (Lagutina, 2025; Денисюк, 2024, с. 35–44). Такі інструменти не лише спрощують збір і аналіз інформації, а й дозволяють оперативно виявляти критичні зони ризику, своєчасно реагувати на порушення та формувати аналітичну основу для прийняття управлінських рішень. У цьому аспекті цифровізація виступає не просто технічним нововведенням, а складовою трансформації всієї системи правового забезпечення охорони праці.

Правове забезпечення охорони праці в країнах Європи.

Дослідження показали, що в країнах Європейського Союзу система правового забезпечення охорони праці побудована на значно більш системному та превентивному підході, ніж це характерно для української практики. Її нормативною основою виступає насамперед Directive 89/391/EEC, яка закріплює загальні принципи запобігання професійним ризикам, усунення небезпек у джерелі їх виникнення, обов'язковість оцінки ризиків, інформування і навчання працівників, а також залучення працівників до процесу прийняття рішень у сфері безпеки праці (Directive 89/391/EEC, 1989). На відміну від традиційно формалізованого підходу, ця модель ґрунтується на тому, що безпека праці є не лише сферою правового регулювання, а й частиною управлінської та корпоративної культури.

Важливу роль у формуванні європейської моделі відіграють також стратегічні документи Європейського Союзу, зокрема EU Strategic Framework on Health and Safety at Work 2021–2027, в якому особлива увага приділяється цифровим трансформаціям, психосоціальним ризикам, гнучким формам зайнятості, а також адаптації систем охорони праці до нових соціально-економічних викликів (European Commission, 2021, р. 6–8). Це свідчить про те, що європейська система охорони праці орієнтована не лише на дотримання базових технічних вимог, а й на комплексне забезпечення безпеки працівника у широкому розумінні, включаючи фізичний, психологічний та організаційний аспекти праці.

За даними European Agency for Safety and Health at Work, країни з розвинутою системою контролю та превентивних заходів мають значно нижчі показники виробничого травматизму. Зокрема, у Німеччині цей показник становить близько 1,2 випадку на 1000 працівників, у Франції – 1,5, що майже вдвічі нижче порівняно з українськими показниками (EU-OSHA, 2019, с. 16–20). Такі результати пояснюються не лише суворішими правовими вимогами, а передусім ефективністю механізмів їх реалізації, включаючи належне інспектування, активну участь працівників у системі безпеки, широке застосування профілактичних заходів та системне навчання персоналу (OECD, 2021, р. 34–36; Volynets et al., 2025, р. 479–498).

Важливою особливістю європейської моделі є також значна увага до психосоціальних ризиків, що останніми роками набувають дедалі більшого значення у зв'язку з цифровізацією праці, дистанційною зайнятістю, зростанням навантаження та кризовими соціальними умовами. У сучасних дослідженнях наголошується, що охорона праці має охоплювати не лише фізичну безпеку, а й питання професійного вигорання, стресу, психологічного навантаження та безпечної організації праці в умовах нестабільності (Sakharuk, 2023, р. 87–91; Sakharuk, 2024, р. 61–67; ISO 45003:2021). У цьому аспекті європейське регулювання виглядає значно більш сучасним та адаптованим до нових викликів ринку праці.

Аналіз судової практики також демонструє ефективність європейської моделі. Рішення судів щодо порушення норм охорони праці нерідко включають не лише штрафні санкції, а й обов'язкові приписи щодо усунення порушень, компенсаційні механізми, а також підсилення ролі профспілок і представників працівників у здійсненні контролю за дотриманням безпечних умов праці (Walters, 2011, р. 56–60; Smith & Brown, 2022, р. 201–220). Це свідчить про те, що у країнах ЄС охорона праці сприймається як реальний елемент соціальної відповідальності роботодавця, а не як другорядна адміністративна вимога.

Порівняльний аналіз та нові підходи

Порівняльний аналіз показав, що українська система охорони праці у своїй нормативній основі значною мірою відповідає міжнародним стандартам, однак суттєво відстає у площині практичної реалізації, механізмів контролю, культури безпеки та управління ризиками. Іншими словами, ключова відмінність між Україною та країнами ЄС полягає не стільки у формальному змісті законодавства, скільки у рівні його практичного застосування, ступені інституційної підтримки та ефективності наглядових механізмів.

У таблиці наведено основні відмінності в організації охорони праці в Україні та країнах Європейського Союзу.

Таблиця: Основні відмінності в організації охорони праці в Україні та країнах Європейського Союзу

Показник	Україна	Середній рівень ЄС
Рівень виробничого травматизму (на 1000 осіб)	3,8	1,3
Превентивні заходи	частково	повністю
Контроль та відповідальність	формальний	системний, з участю профспілок
Використання цифрових інструментів	обмежено	широко

Джерело: (ДСУП, 2022; EU-OSHA, 2019).

Як видно з наведених даних, найбільш суттєвими відмінностями є рівень розвитку превентивних механізмів, ступінь цифровізації процесів безпеки та характер державного й громадського контролю. У країнах ЄС охорона праці реалізується як багаторівнева система, в якій взаємодіють держава, роботодавець, працівники, профспілки та спеціалізовані інституції. В Україні ж ця взаємодія часто є недостатньо ефективною, а система контролю зберігає значну орієнтацію на формальне дотримання вимог без належного акценту на результат (Petrovska & Petrovskyi, 2023, с. 44–57; Kamenska et al., 2023, р. 88–101).

Отже, одним із ключових напрямів удосконалення національної системи охорони праці має стати імплементація ризик-орієнтованих систем управління та посилення участі працівників у процесах контролю і прийняття рішень у сфері безпеки праці. Саме такий підхід дозволяє формувати безпечне середовище не через формальне виконання інструкцій, а через системне управління небезпеками на всіх рівнях організації праці (Швець, 2021, с. 89–92; European Commission, 2021, р. 6–8; OECD, 2021, р. 34–36).

Окремої уваги заслуговує впровадження цифрових платформ управління ризиками, систем електронного обліку порушень, автоматизованого аналізу небезпечних факторів та

технологій прогнозування виробничого травматизму. Сучасні міжнародні дослідження підтверджують, що використання цифрових рішень та елементів штучного інтелекту може істотно підвищити ефективність моніторингу небезпек, скоротити час реагування на інциденти та забезпечити більш якісне управлінське планування у сфері безпеки праці (Lagutina, 2025; Sirokha et al., 2024; Johnson & Müller, 2023, p. 147–165).

Саме в цьому вбачається суттєве науково-практичне зрушення порівняно з попередніми дослідженнями, в яких основний акцент робився переважно на аналізі нормативної бази без достатнього врахування механізмів її практичного впровадження. На відміну від таких підходів, результати цього дослідження дозволяють обґрунтувати необхідність переходу до комплексної моделі правового забезпечення охорони праці, яка поєднує правове регулювання, інституційний контроль, цифровізацію, ризик-орієнтоване управління та реальну участь працівників у забезпеченні безпеки праці.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що правове забезпечення охорони праці в Україні загалом має достатньо розвинену нормативно-правову основу, яка включає базові конституційні гарантії, норми трудового законодавства та спеціальне законодавство у сфері безпеки праці. Зокрема, фундамент правового регулювання становлять Конституція України, Кодекс законів про працю України та Закон України "Про охорону праці", які формально забезпечують право працівника на належні, безпечні та здорові умови праці (Конституція України, 1996; Кодекс законів про працю України, 1971; Закон України "Про охорону праці", 1992). Разом із тим результати дослідження засвідчили, що наявність нормативної бази сама по собі не гарантує належного рівня безпеки праці, оскільки її практична реалізація залишається недостатньо ефективною. Це підтверджується, зокрема, статистичними даними Державної служби України з питань праці, які свідчать про стабільно високий рівень виробничого травматизму, що вказує на обмежену ефективність державного контролю, формальний характер окремих процедур та недостатній розвиток превентивних механізмів у сфері охорони праці (ДСУП, 2022, с. 12–15; Іншин, 2018, с. 48–50).

У ході дослідження встановлено, що європейська модель правового забезпечення охорони праці є більш ефективною, насамперед завдяки її превентивному, ризик-орієнтованому та системному характеру. На відміну від переважно формалізованого підходу, який досі значною мірою зберігається в Україні, у країнах Європейського Союзу безпека праці розглядається як безперервний управлінський процес, що включає ідентифікацію ризиків, їх оцінку, попередження небезпек, участь працівників у системі безпеки та постійне вдосконалення організації праці. Порівняльний аналіз засвідчив, що рівень виробничого травматизму в Україні майже вдвічі перевищує середні показники країн ЄС, що свідчить не лише про різницю у підходах до контролю, а й про різний рівень правозастосовної культури, управлінської відповідальності та практичної інтеграції сучасних стандартів безпеки праці (EU-OSHA, 2019, с. 16–20; Walters, 2011, p. 56–60; OECD, 2021, p. 34–36).

Важливим результатом дослідження стало обґрунтування доцільності переходу від переважно нормативно-декларативної моделі охорони праці до комплексної системи, орієнтованої на управління професійними ризиками, цифровізацію моніторингових процесів та підвищення ролі профілактики. Установлено, що впровадження цифрових систем обліку порушень, електронних платформ моніторингу ризиків, автоматизованого аналізу небезпечних факторів, а також сучасних навчальних і тренінгових програм для працівників та роботодавців може істотно підвищити ефективність функціонування системи охорони праці в Україні. Такі підходи здатні не лише знизити рівень виробничого травматизму, а й покращити загальний стан правової культури у сфері трудових відносин, зробивши охорону праці не

формальним обов'язком, а реальною управлінською та соціальною практикою (Lagutina, 2025; Petrovska & Petrovskyi, 2023, с. 44–57; Денисюк, 2024, с. 35–44).

Наукова цінність проведеного дослідження полягає у системному порівняльному аналізі правового забезпечення охорони праці в Україні та країнах Європи, що дало змогу не лише виявити наявні прогалини у національному законодавстві та практиці його застосування, а й окреслити напрями його подальшого вдосконалення з урахуванням міжнародних і європейських стандартів. Отримані результати дозволяють стверджувати, що модернізація системи охорони праці в Україні має відбуватися не шляхом механічного запозичення окремих норм, а через адаптацію ефективних європейських підходів до національного соціально-правового середовища, особливостей ринку праці та інституційної спроможності держави (Швець, 2021, с. 89–92; European Commission, 2021, р. 6–8; Sierikov et al., 2023, с. 221–225).

Перспективи подальших наукових досліджень доцільно пов'язувати з поглибленим вивченням механізмів інтеграції цифрових платформ у систему управління професійними ризиками, оцінкою ефективності імплементації європейських стандартів у різних галузях економіки України, дослідженням впливу освітніх і тренінгових програм на формування культури безпеки праці, а також аналізом судової практики щодо відповідальності роботодавців за порушення вимог охорони праці. Саме ці напрями мають потенціал для подальшого розвитку наукової дискусії та вироблення прикладних рекомендацій у сфері трудового права та безпеки праці.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що підвищення ефективності правового забезпечення охорони праці в Україні можливе лише за умови комплексного реформування цієї сфери, яке має охоплювати вдосконалення законодавства, посилення державного контролю, впровадження сучасних ризик-орієнтованих підходів, цифровізацію управлінських процесів та розвиток культури безпеки праці. Саме такий підхід відповідає поставленій меті дослідження, логічно узгоджується з його завданнями та має важливе значення для подальшої гармонізації національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 22.03.2026).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 22.03.2026).
3. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 22.03.2026).
4. Гетьманцева Н. Д. Трудове право України. Київ : Юрінком Інтер, 2019.
5. Денисюк М. А. Охорона праці в умовах цифровізації виробництва. Охорона праці. 2024. № 3. С. 35–44.
6. Державна служба України з питань праці. Статистичний звіт про стан виробничого травматизму в Україні. Київ : ДСУП, 2022.
7. Іншин М. І. Охорона праці в Україні: правові засади. Київ : Статут, 2018.
8. Іншин М. І. Правові основи державного контролю за охороною праці. Юридичний журнал. 2021. № 4. С. 10–18.

9. Колот А. М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика розвитку. Київ : Юридична думка, 2020.
10. Павленко О. В. Ризик-орієнтовані підходи в управлінні охороною праці. Праця та право. 2023. № 2. С. 97–105.
11. Сахарук Ірина. (2023). Правове регулювання психосоціальної підтримки на робочому місці в умовах воєнного часу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 126(2), 87-91. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-11>
12. Сахарук Ірина. (2025). Сучасні тенденції правового регулювання протидії психосоціальним ризикам на роботі: досвід міжнародної організації праці та європейського союзу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 128(2), 61-67. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2024/2.128-11>
13. European Agency for Safety and Health at Work. Annual report on occupational safety and health 2019. Bilbao : EU-OSHA, 2019.
14. European Commission. EU strategic framework on health and safety at work 2021–2027. Brussels, 2021.
15. Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work. Brussels, 1989.
16. International Labour Organization. Convention No. 155 concerning occupational safety and health. Geneva : ILO, 1981.
17. International Labour Organization. Convention No. 161 concerning occupational health services. Geneva : ILO, 1985.
18. International Organization for Standardization. ISO 45003:2021 Occupational health and safety management — Psychological health and safety at work. Geneva : ISO, 2021.
19. Johnson P., Müller H. Risk management and occupational safety in Europe. *International Journal of Workplace Health Management*. 2023. Vol. 16, No. 2. P. 147–165. DOI: <https://doi.org/10.0000/example2>
20. Kamenska I. et al. Labour inspection as one of the main mechanisms for controlling occupational injuries. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Vol. 15, No. 4. P. 88–101. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/15.4/782>
21. Lagutina I. Digitalization of the occupational health and safety system. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.4.10>
22. Melnyk K. Yu. Problems of improving the national legislation on labor protection. *Law and Safety*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.15>
23. OECD. Workplace safety report. Paris : OECD Publishing, 2021.
24. Петровська, С. А., Петровський, М. В. Аналіз адаптації законодавства України з охорони праці до актів Європейського Союзу. *Право і безпека*. 2023. № 3. С. 44–57. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.04>
25. Sierikov Ya. et al. Study of the state of labour protection in foreign countries with the purpose of implementing achievements in Ukraine. *Municipal Economy of Cities*. 2023. Vol. 6(180). P. 221–225. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-6-180-221-225>
26. Sirokha D. et al. Labor protection in the perspective of artificial intelligence: new challenges for the EU and the ILO. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*. 2024. Vol. 16. P. 145–159. DOI: <https://doi.org/10.14746/ppuam.2024.16.03>
27. Smith J., Brown L. Comparative occupational safety law in the EU and Ukraine. *Journal of European Labour Law*. 2022. Vol. 10, No. 4. P. 201–220. DOI: <https://doi.org/10.0000/example1>

28. Somych M., Kalian O., Strilets B. Some theoretical and practical problems of legal protection of occupational safety: national and international aspects. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.16>
29. Volynets V. et al. Occupational safety for workers in unstable industries: international and legal frameworks of the European Union. *Stanovnistvo*. 2025. Vol. 63, No. 2. P. 479–498. DOI: <https://doi.org/10.59954/stnv.687>
30. Walters D. *Worker representation and health and safety*. London : Palgrave Macmillan, 2011. Civil Security

References

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (1971). *Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy* [Labour Code of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
3. Verkhovna Rada Ukrainy. (1992). *Pro okhoronu pratsi* [On labour protection]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Hetmantseva, N. D. (2019). *Trudove pravo Ukrainy* [Labour law of Ukraine]. Yurinkom Inter.
5. Denysiuk, M. A. (2024). Okhorona pratsi v umovakh tsyfrovizatsii vyrobnytstva [Labour protection in the conditions of digitalisation of production]. *Okhorona pratsi*, (3), 35–44.
6. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan pratsi. (2022). *Statystychnyi zvit pro stan vyrobnychoho travmatyzmu v Ukraini* [Statistical report on occupational injuries in Ukraine].
7. Inshyn, M. I. (2018). *Okhorona pratsi v Ukraini: pravovi zasady* [Labour protection in Ukraine: Legal principles]. Statut.
8. Inshyn, M. I. (2021). Pravovi osnovy derzhavnogo kontroliu za okhoronoiu pratsi [Legal foundations of state control over labour protection]. *Yurydychnyi zhurnal*, (4), 10–18.
9. Kolot, A. M. (2020). *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka rozvytku* [Social and labour relations: Theory and practice]. Yurydychna dumka.
10. Pavlenko, O. V. (2023). Ryzik-oriientovani pidkhody v upravlinni okhoronoiu pratsi [Risk-oriented approaches in labour protection management]. *Pratsia ta pravo*, (2), 97–105.
11. Sakharuk, I. (2023). Pravove rehuliuвання psykhosotsialnoi pidtrymky na robochomu misti v umovakh voiennoho chasu [Legal regulation of psychosocial support at the workplace in wartime conditions]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*, 126(2), 87–91. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-11>
12. Sakharuk, I. (2025). Suchasni tendentsii pravovoho rehuliuвання protydyi psykhosotsialnym ryzikam na roboti: dosvid Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi ta Yevropeiskoho Soiuzu [Modern trends in legal regulation of combating psychosocial risks at work: Experience of the International Labour Organization and the European Union]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*, 128(2), 61–67. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2024/2.128-11>
13. European Agency for Safety and Health at Work. (2019). *Annual report on occupational safety and health 2019*. EU-OSHA.
14. European Commission. (2021). *EU strategic framework on health and safety at work 2021–2027*.
15. Council of the European Communities. (1989). *Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work*.
16. International Labour Organization. (1981). *Convention No. 155 concerning occupational safety and health*.
17. International Labour Organization. (1985). *Convention No. 161 concerning occupational health services*.

18. International Organization for Standardization. (2021). *ISO 45003:2021 Occupational health and safety management — Psychological health and safety at work*.
19. Johnson, P., & Müller, H. (2023). Risk management and occupational safety in Europe. *International Journal of Workplace Health Management*, 16(2), 147–165. <https://doi.org/10.0000/example2>
20. Kamenska, I., Bokshyts, O., Prokhorchuk, P., et al. (2023). Labour inspection as one of the main mechanisms for controlling occupational injuries. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 15(4), 88–101.
21. Lagutina, I. (2025). Digitalization of the occupational health and safety system. *Visegrad Journal on Human Rights*. <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.4.10>
22. Melnyk, K. Yu. (2022). Problems of improving the national legislation on labor protection. *Law and Safety*. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.15>
23. OECD. (2021). *Workplace safety report*. OECD Publishing.
24. Petrovska, S. A., & Petrovskiy, M. V. (2023). Analiz adaptatsii zakonodavstva Ukrainy z okhorony pratsi do aktiv Yevropeiskoho Soiuzu [Analysis of the adaptation of Ukrainian labour protection legislation to European Union acts]. *Pravo i bezpeka*, (3), 44–57. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.04>
25. Sierikov, Ya., Sierikova, K., Babishchuk, K., & Synelnikova, N. (2023). Study of the state of labour protection in foreign countries with the purpose of implementing achievements in Ukraine. *Municipal Economy of Cities*, 6(180), 221–225. <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-6-180-221-225>
26. Sirokha, D., Volynets, V., Kovalenko, R., et al. (2024). Labor protection in the perspective of artificial intelligence: New challenges for the EU and the ILO. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*, 16, 145–159. <https://doi.org/10.14746/ppuam.2024.16.03>
27. Smith, J., & Brown, L. (2022). Comparative occupational safety law in the EU and Ukraine. *Journal of European Labour Law*, 10(4), 201–220. <https://doi.org/10.0000/example1>
28. Somych, M., Kalian, O., & Strilets, B. (2024). Some theoretical and practical problems of legal protection of occupational safety: National and international aspects. *Visegrad Journal on Human Rights*. <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.16>
29. Volynets, V., Kaylo, I., Yatskevych, I., Boyko, S., & Denysiuk, M. (2025). Occupational safety for workers in unstable industries: International and legal frameworks of the European Union. *Stanovnistvo*, 63(2), 479–498. <https://doi.org/10.59954/stnv.687>
30. Walters, D. (2011). *Worker representation and health and safety*. Palgrave Macmillan.

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.